

співробітник НБУВ, канд. історичних наук **О. Я. Дуднік** говорив про відображення теми Української революції 1917–1921 рр. у покажчиках змісту періодичних видань. Мол. науковий співробітник НБУВ **Т. А. Гришина** розглянула покажчики змісту періодичних видань книгознавчого циклу у фондах НБУВ. На покажчиках змісту українських часописів як джерелі дослідження життя української еміграції зосередився у своєму виступі мол. науковий співробітник НБУВ **П. М. Штих**. Грунтовний покажчик змісту економічного журналу «Вісник Національного банку України» за 1994–2016 рр. представила мол. науковий співробітник НБУВ **А. М. Головащук**.

Органічно вписалися в тематику семінару виступи колег з ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. Науковий співробітник ДНПБ України **О. Л. Гончаренко** розповіла про науково-інформаційну й видавничу діяльність провідних освітянських бібліотек та заходи міжнародного, всеукраїнського, обласного рівнів, спрямовані на інноваційний розвиток системи національної освіти й підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Інформація про них розміщується у щорічному виданні ДНПБ – «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі». Доповідачка детально проаналізувала діяльність освітянських бібліотек, пов'язану з відзначенням у 2018 р. 100-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського. Науковий співробітник ДНПБ **А. І. Рубан** охарактеризував три випуски науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства», який з 2003 р. готується фахівцями Бібліотеки. Його мета – допомога в самоосвітній діяльності фахівцям бібліотек закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти, популяризація документів, що висвітлюють тенденції розвитку бібліотек як сучасних інформаційних центрів, акцентують увагу на актуальних питаннях теорії, методики та практики бібліотечної справи, організації роботи бібліотек, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в їхню діяльність тощо.

Виступи зав. відділу міжнародної інформації та за-

рубіжних зв'язків НБУВ **Т. І. Арсєнко** і ст. наукового співробітника НБУВ, канд. філологічних наук **В. М. Підвойного** були присвячені тюркомовним джерелам у фондах НБУВ, бібліографічному проекту «Україна – тюркський світ», іншим бібліографічним починанням. Наголошувалося, що введення у науковий обіг поняття «тюркомовний джерелознавчий комплекс» розширює можливості ДПА для спеціалізованого галузевого бібліографічного ресурсу – історії країн Азії, загального сходознавства, тюркології та її складових – азербайджаністики, гагаузнавства, кримотатарознавства, туркменознавства, тощо. Про Архів документів австрійського опору – дослідницько-документаційний і інформаційний центр Відня розповіла мол. науковий співробітник НБУВ **Г. І. Безпала**. Вона наголосила, що за 55 років свого існування ця установа зробила вагомий внесок у дослідження новітньої історії Австрії. Результатом роботи архіву є численні унікальні колекції, багатотомні публікації джерел.

Відомий дослідник видань української діаспори, доктор Українського Вільного Університету **С. Б. Козак** поінформував учасників семінару про роботу з бібліографування раритетної періодики. Він подарував Бібліотеці свої нові праці: ґрунтовне тритомне бібліографічне дослідження «Історія української діаспори на сторінках часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945 – США, 2000) : систематичний покажчик змісту» (Київ, 2017) та книгу «Іван Баярний (життя і творчість в ілюстраціях)» (Київ, 2018).

Цікаві виступи доповідачів, щирі вітання з нагоди ювілею НБУВ, дружня атмосфера сприяли плідному спілкуванню. Усі присутні погодилися з думкою, що обговорення важливих питань бібліотечно-бібліографічної, енциклопедичної справи у колі професіоналів, колег, справжніх друзів, відомих вчених і молодих науковців, обмін досвідом, новими ідеями є потужним рушієм подальшого розвитку цього важливого сегмента бібліотечної діяльності, дає наснагу, інтелектуально збагачує.

Тетяна Добко,

д-р наук із соціальних комунікацій, зав. відділу НБУВ

Віталіна Шкаріна,

наук. співробітник НБУВ

Документальні історико-культурні фонди: традиції та новації місць зберігання, формування, використання

7 листопада 2018 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» відбувся семінар «Документальні історико-культурні фонди: традиції та новації місць зберігання, формування, використання». Для обговорення було подано 26 доповідей.

До роботи семінару долучилися фахівці у галузі архівознавства, джерелознавства, бібліотечної справи та музейні працівники. Серед них – співробітники Національної історичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Державного архіву м. Києва, ви-

кладачі Київського національного економічного університету, Київського національного університету технологій та дизайну, працівники Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, співробітники Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, інститутів архівознавства, рукопису та книгознавства НБУВ.

У вступному слові співкерівники семінару, завідувач відділу НБУВ, канд. історичних наук **С. В. Старовойт** і завідувач відділу НБУВ, канд. історичних наук **Т. В. Коваль** сфокусували увагу присутніх на висвітленні історичних аспектів розвитку системи формування, збережен-

ня й використання документних комплексів історико-культурного значення, на діяльності у цій царині профільних установ на сучасному етапі та визначенні їхніх завдань і перспектив. З огляду на виклики сьогодення наголошувалося на необхідності всебічного висвітлення кризь призму архівних документів процесів становлення, розвитку і досягнень української науки. З коротким вступним словом також виступила директор Інституту архівознавства НБУВ, канд. історичних наук, заслужений працівник культури України **Л. М. Яременко**.

Більшість доповідей була присвячена проблемним питанням формування архівних ресурсів, пов'язаних із комплектуванням архівних фондів, систематизацією та науковим описуванням широкого видового спектру документів. Йшлося також про використання архівних документів у дослідженнях з історії української науки, зокрема у процесах наукової реконструкції історичних подій, про пошуки нових шляхів актуалізації історичних джерел та повернення до них уваги дослідників шляхом створення нових електронних довідкових ресурсів, публікації документів та інформації про їхній склад у фондах профільних установ чи структурних підрозділів, які зберігають документи Національного архівного фонду. У світлі 100-річних ювілеїв НБУВ та НАН України низка доповідей була присвячена питанням історії діяльності деяких установ у системі НАН України.

Теоретичних питань методичного забезпечення процесів формування та обліку архівних документів, що застосовуються в установах НАН України, торкнулися у своїх доповідях провідні фахівці НБУВ **Л. М. Яременко, С. В. Старовойт, О. П. Степченко, Н. М. Зубкова, Т. В. Коваль**. Особливостям обліку та використання документів Національного архівного фонду, що зберігаються в музеях науково-дослідних установ НАН України, присвятила свою доповідь канд. історичних наук співробітник НБУВ **О. В. Січова**, а про специфіку формування та шляхи наповнення особових фондів відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України йшлося у доповіді його співробітниця, канд. філол. наук **Н. І. Лисенко**.

Великий інтерес в учасників семінару викликали доповіді співробітників Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф **В. В. Боровика, О. В. Березовської, О. Г. Шамоїна**, присвячені діяльності Центру в галузі забезпечення збереженості документальної культурної спадщини зон українського Полісся, що постраждали від Чорнобильської катастрофи, проблемам формування документальних комплексів, їх систематизації з огляду на часткове представлення документів на паперовій основі та наявність широкого спектру аудіодокументів, складнощам в анотуванні при науковому описуванні та ін.

У виступах йшлося і про дослідження складу документів особових фондів видатних учених України – **О. М. Апанович, П. В. Клименка**, академіків і членів-кореспондентів НАН України **С. М. Баранова, І. І. Іванова, М. І. Іванова, А. Д. Коваленка, М. В. Птухи**, комплексів документів українських науковців у різних архівних установах. Широкий видовий склад документів у особових архівних фондах, їхній інформаційний потенціал та ступінь інформативності різних видів документів

висвітлили співробітники НБУВ: канд. історичних наук **О. П. Степченко** і **О. П. Бодак**, наук. співробітник **Г. Ю. Калініч**, мол. науковий співробітник **Л. С. Щерба**, наукові співробітники НБУВ, канд. історичних наук **М. О. Принь, Ю. В. Булгаков, А. І. Шаповал**, мол. науковий співробітник **М. С. Коломієць**, ред. I кат. **Л. І. Завалішина**. Тематичній збірці документів Київського відділення Товариства розповсюдження просвіти між євреями Росії, що зберігається у відділі фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ, присвятила свою доповідь співробітниця цього відділу **Г. А. Ривкіна**.

На окремі аспекти використання інформаційної складової як архівних, так і опублікованих джерел звернули увагу аудиторії наукові співробітники НБУВ **І. Г. Кіржасва** («Географія наукових відряджень та подорожей академіка О. І. Бродського (за документами ІА НБУВ)», **А. М. Беба** («Польський тижневик «Tygodnik ilustrowany») як джерело до вивчення історії та культури України». Проблему використання комплексів опублікованих джерел як об'єктів дослідження при реконструкції історичних процесів та їх формування як окремих складових загальних фондів комплексів порушували у своїх доповідях канд. історичних наук **В. П. Петрикова, Д. В. Байкеніч, Т. А. Якубова**.

Зав. відділу НБУВ, канд. історичних наук **Т. В. Коваль**, торкаючись формування книжкових збірок Інституту рукопису НБУВ, зробила глибокий екскурс в історію Інституту. Про історію Інституту архівознавства НБУВ в рамках загальної історії НАН України йшлося і у доповіді **С. В. Старовойт** і **Л. М. Яременко**.

Практично всі доповідачі у своїх виступах торкалися проблемних питань актуалізації інформації, що міститься у архівних і опублікованих джерелах та збереження унікальних комплексів документів для проведення подальших наукових досліджень на їх основі, введення у науковий обіг історичної інформації і створення сучасних інформаційних ресурсів.

За результатами обговорення представлених доповідей учасники семінару запропонували включити до резолюції конференції такі напрями:

- вважати формування електронного інформаційного сегмента на базі традиційних джерел архівної інформації будь-яких видів головним пріоритетом діяльності установ-фондоутримувачів для забезпечення виконання їх основних функцій у сучасному інформаційному суспільстві і передбачати можливість технічного забезпечення цього процесу при формуванні бюджетів установ;
- активно розвивати науково-дослідну роботу архівних підрозділів наукових установ України у напрямі розроблення спільних проектів у галузі збереження наукової та культурної складових національної пам'яті України, популяризації архівної спадщини вітчизняної науки через публікацію широкого спектра науководовідкових видань у вигляді міжфондових анотованих каталогів, тематичних збірників документів та сприяти обміну набутим досвідом під час підготовки попередніх індивідуальних проектів;
- до перспективних напрямів діяльності віднести створення об'єднаного багатовекторного цифрового ре-

сурсу: від інформаційно-довідкового формату до представлення повнотекстових архівних документів з історії вітчизняної науки на базі фондів архівних підрозділів установ НАН України (на першому етапі), галузевих академій наук України (на другому етапі) та мережі всіх науково-дослідних установ України (на третьому етапі).

Семінар пройшов на високому професійному рівні, у атмосфері конструктивних дискусій. Після завершення

його роботи учасникам зібрання була організована екскурсія архівосховищами Інституту архівознавства з демонстрацією системи забезпечення збереженості документів та представленням окремих документальних експонатів зі складу архівних фондів.

Світлана Старовойт,
канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ
Тетяна Коваль,
канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ

Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи

Програма семінару «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи», що відбувся 8 листопада 2018 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», як завжди, була різноплановою та насиченою.

У зібранні взяли участь 38 фахівців з питань збереження бібліотечних та архівних фондів України, представники наукових та спеціальних бібліотек і музеїв України, а також науково-дослідних установ Національної академії наук України. Зі змістовними доповідями, презентаціями виступили науковці та фахівці з Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України (м. Київ), Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (м. Львів), Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (м. Харків), Національної історичної бібліотеки України, Національної медичної бібліотеки України (м. Київ), наукової бібліотеки Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, Державної науково-технічної бібліотеки України (м. Київ), Національної бібліотеки України для дітей (м. Київ), Національного науково-дослідного реставраційного центру України (м. Київ), а також спеціалісти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Присутні підбили підсумки роботи з усіх напрямів діяльності НБУВ, пов'язаних із забезпеченням збереження фондів на різних носіях, розглянули питання упровадження базових принципів превентивної консервації в сучасних умовах, екологічні та технологічні ризики збереження документів із фонду дисертацій у наукових бібліотеках, проблеми збереження та підходи до реставрації деструктованих шкіряних оправ, найважливіші аспекти упередження надзвичайної ситуації як основного складника збереження фондів наукової бібліотеки, оцифрування, відновлення та збереження фонографічних циліндрів Фоноархіву єврейської музичної спадщини НБУВ, а також проблеми мікологічної безпеки бібліотечних фондів, зокрема, фунгіцидної активності нових похідних гуанідину щодо мікроміцетів – контамінантів повітря книгосховищ.

Відкриваючи засідання в.о. заступника генерального директора НБУВ з наукової роботи, канд. іст. наук **Л. В. Муха** відзначила, що в останні роки у галузі забезпечення збереження фондів акценти зроблено стосовно екологічної обґрунтованості та ефективності запроваджених

консерваційних технологій, а також гарантування безпеки і захисту документів. Для запровадження різних форм і методів превентивної консервації, наголосила доповідачка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) орієнтується на програми таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, ІФЛА – зокрема на програмну заяву ІФЛА, яка підтримує завдання 11.4 порядку денного ООН 2030 щодо активізації зусиль із захисту всесвітньої культурної та природної спадщини. Збереження та реставрація рухомих пам'яток культури завжди були в пріоритеті ІФЛА, яка створила програми «Культурна спадщина» та «Реєстр ризику ІФЛА». Саме останній і був розроблений, щоб підтримати бібліотечну спільноту та своєчасно реагувати на стихійне лихо. Реєстр також направлений на виявлення документних культурних колекцій, що перебувають під загрозою втрати у зв'язку з природними та антропогенними катастрофами.

Порушену тему продовжила науковий співробітник НБУВ **Л. П. Загока** у змістовній науковій презентації «Превентивні заходи – основний складник у збереженні фондів наукової бібліотеки». Доповідачка наочно обґрунтувала необхідність виконання превентивних профілактичних заходів стосовно паперів документів, які побували в екстремальних умовах. Під час презентації йшлося про матеріалознавчі дослідження паперу документів, які зазнали надмірного зволоження та подальшого висушування. Їх результати переконливо довели, що процеси старіння матеріальної основи таких документів за показником механічної тривкості відразу поглиблюються на 100–150 років. Тому для таких документів, наголосила доповідачка, під час їх використання слід неухильно підтримувати нормативні умови зберігання та здійснювати більш ретельний моніторинг фактичного фізичного стану. Присутнім наочно було продемонстровано як внаслідок зволоження документів відбувається зниження механічної міцності паперу, зменшення кількості проклеювальних речовин та наповнювачів у його структурі. Крім того, папір стає більш доступним для біологічних шкідників. Тому для документів, що зазнали негативного впливу надзвичайної ситуації або просто побували в зоні аварії, вкрай актуальним стає вчасний біологічний та ентомологічний контроль.

Вже традиційно на семінарі з питань збереження фондів розглядалися питання, безпосередньо пов'язані з матеріалознавчими пошуками та експериментальними дослідженнями процесів старіння паперу. Маються на